

**4TH INTERNATIONAL RELIGIOUS STUDIES CONGRESS
“RELIGION AND SOCIO-POLITICAL TRANSFORMATIONS OF
CONTEMPORARY WORLD”**

POLISH NAVAL ACADEMY

GDYNIA 17–20 JUNE 2015

**IV MIĘDZYNARODOWY KONGRES RELIGIOZNAWCZY
„RELIGIA A SPOŁECZNO-POLITYCZNE PRZEMIANY
WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA”**

AKADEMIA MARYNARKI WOJENNEJ

GDYNIA 17–20.06.2015 ROK

dr Dorota Łażewska

Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej w Józefowie

tales.ratio@wp.pl

W dniach 17–20 czerwca 2015 roku, w Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni, odbył się IV Międzynarodowy Kongres Religioznawczy „*Religia a społeczno-polityczne przemiany współczesnego świata*”. Kongres zorganizowały: Polskie Towarzystwo Religioznawcze i Akademia Marynarki Wojennej w Gdyni. Motywem przewodnim IV Kongresu Religioznawczego było podjęcie refleksji nad religią i religijnością, w sytuacji zachodzących we współczesnym świecie różnorodnych przemian społeczno-politycznych. Wśród nich można wymienić globalizację, liberalizację, sekularyzację, pluralizację i konsumeryzm, które nie pozostają bez znaczenia dla polskiej oraz europejskiej religijności.

W kongresie udział wzięli przedstawiciele takich uczelni oraz instytucji z kraju i zagranicy, jak: Institut National Des Langues Et Civilisations Orientales z Paryża, Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki ze Lwowa, Papieski Uniwersytet Salezjański z Rzymu, Uniwersytet Czech Południowych w Czeskich Budziejowicach, Uniwersytet Rzeszowski, Uniwersytet Adama Mickiewicza z Poznania, Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Warszawski, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego z Warszawy, Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Szczeciński, Uniwersytet Wrocławski, Uniwersytet Opolski, Uniwersytet Mikołaja Kopernika z Torunia, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego z Bydgoszczy, Uniwersytet Śląski z Katowic, Uniwersytet Łódzki, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej z Lublina, Katolicki Uniwersytet Lubelski im. Jana Pawła II,

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski z Olsztyna, Uniwersytet w Białymstoku, Uniwersytet Jana Kochanowskiego z Kielc, Uniwersytet Zielonogórski, Politechnika Opolska, Politechnika Lubelska, Papieski Wydział Teologiczny z Wrocławia, Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Akademia Marynarki Wojennej z Gdyni, Akademia Pomorska ze Słupska, Akademia Górniczo-Hutnicza z Krakowa, Akademia Ignatianum z Krakowa, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie, Wyższa Szkoła Administracji z Bielska-Białej, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa z Poznania, Wyższa Szkoła Kultury Społecznej i Medialnej z Torunia, Państwowa Szkoła Wyższa im. Papieża Jana Pawła II z Białej Podlaskiej, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa z Wałbrzycha, Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego z Warszawy, Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego z Warszawy, Fundacja „Kultura Liberalna”.

Patronat na kongresem objął Marszałek Województwa Pomorskiego oraz Prezydent Miasta Gdyni. Partnerami kongresu były: Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni, Wydział Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu oraz Instytut Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji Uniwersytetu Warszawskiego.

Wykład inauguracyjny *„Standardy racjonalności w sferze sacrum i w sferze profanum”* wygłosił prof. dr hab. Zbigniew Drozdowicz (Uniwersytet Adam Mickiewicza w Poznaniu). Odbyły się również trzy wykłady plenarne: *„Medialno-popkulturowe „wariacje” sacrum”* dr Ewy Stachowskiej z Uniwersytetu Warszawskiego, *„Krytyczne kategorie nowoczesnego religioznawstwa: perspektywa wielokulturowa”* prof. dr hab. Andrzeja Wójtowicza ze Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie oraz *„Sakralizacja i ambiwalencja. Polska myśl filozoficzno-społeczna o religii”* prof. Dr. hab. Jerzego Kojkoła z Akademii Marynarki Wojennej w Gdyni.

W programie kongresu umieszczono 223 referaty, które zostały wygłoszone w 15 sekcjach tematycznych: (I) Nowe problemy religii, (II) Przedmiotowe, teoretyczne i metodologiczne trendy w religioznawstwie. Aspekt historyczny i współczesny, (III) Aksjologia religii, (IV) Antropologia religii, (V) Tożsamość religijna, (VI) Religijność Europy i świata, (VII) Socjologia religii, (VIII) Nowa duchowość, (IX) Pedagogika religii, (X) Religie Wschodu, (XI) Islam w Europie, (XII) Religia a polityka, (XIII) Kultury i religie, (XIV) Badania nad językiem religijnym, (XV) Psychologia religii. Przed Kongresem odbył się pokaz tańca polinezyjskiego oraz otwarto wystawę *„Wartości tradycyjnej kultury Polinezji dla współczesności”* (dr hab. Mirosława Jaworowska, prof. AMW). W przerwie

można było zapoznać się z ofertą wydawnictw o tematyce religioznawczej i filozoficznej.

Prelegenci odnieśli się do takich religii i organizacji religijno-zakonnych, jak: religia katolicka, grekokatolicyzm, prawosławie, protestantyzm, islam, buddyzm tybetański, religie afrykańskie, religie bengalskie, bahaizm, konfucjanizm; zaratusztrianizm; Stowarzyszenie Chrześcijańskiej Nauki; Ordo Templi Orientis.

Przedmiotem kongresowych obrad były następujące tematy: filozofia religii; aksjologia religii, istota i geneza religii; psychologia religii; sekularyzacja; pluralizm; fundamentalizm religijny; personalizm aksjologiczny; dekonstrukcja logosu; kompetencje etyczno-moralne i religijne; nauczanie religii w szkole publicznej; polityka edukacyjna wobec religii w szkole; nauczyciel religii a kompetencje międzykulturowe; inność religijna; autorytety religijne; fenomen świętego; liturgia rzymsko-katolicka; problemy bioetyczne (in vitro, badania prenatalne); dojrzałość i niedojrzałość religijna; chrześcijańska psychoterapia małżeństwa i rodziny; psychotronika, wróżbiarstwo i parapsychologia; ezoteryzm, teozofia i antropozofia; gnostycyzm i kataryzm; zachodni intelektualiści muzułmańscy; europejskie regulacje prawne wobec islamu; etyka islamu; konwertytyzm na islam; islam a koncepcje biogenezy; zamachy terrorystyczne a gra polityczna; teizm umiarkowany i klasyczny oraz ateizm; Camino de Santiago, pielgrzymka i podróż; współczesny styl kaznodziejstwa; teatr Wayang; symbolika Golema; język sakralny; komunikacja rytualna; wspólnoty charyzmatyczne; emocje religijne; sacrum w popkulturze; doświadczenia mistyczne a stany psychotyczne; kitabistyka; inkarnacja dalajlamów; konwersja religijna; marzenia senne; ayahuasca a doświadczenia wizyjne; aksjologia chrześcijańska; sikhowie a katolicyzm; konserwatyzm katolicki a globalizacja; źródła ubóstwa w Kościele; religijność społeczeństwa europejskiego; społeczeństwo prawosławne; polskie prawosławie; apokryficzność; nowa duchowość; „miejsca mocy” nowej duchowości; duchowość ateistyczna; duchowość wyzwolenia; duchowość człowieka „epoki świeckiej”; duchowość społeczeństwa ponowoczesnego; eventy religijne; religijność halowa; kościół uliczny; trudności, a wyobrażenie boskiego towarzystwa; rytuał magii nasienia; katolicyzm latynoamerykański; model indyjskiej edukacji gurukulam; komunitariańska perspektywa konfucjonizmu; zmiany rytuału i doktryn w religiach bengalskich; buddyzm tybetański a motywy antynomiańskie; Spanta Mainju i Angra Mainju; zamach na Charlie Hebdo; katolicyzm w Hiszpanii; islam w Bośni, we Francji, Niemczech i w Austrii; chrześcijaństwo w Nepalu; religijność polskich

sierot w Nowej Zelandii; religijność kobiet w starożytnych Indiach; chasydyzm na Podkarpaciu; inkulturacja na Madagaskarze; desacralizacja Belgii; sacrum w przestrzeni miejskiej warszawskiej Pragi; środowisko studenckie Sewastopola; zabójstwa honorowe w Europie; świątynie Birla Mandir w Indiach; buddyzm na Zachodzie.

W czasie kongresu omówiono następujące relacje: nauka a wiara, religia a zdrowie, religia a kultura, religia a życie codzienne, religia a życie gospodarcze, religia a bezrobocie; religia a media, religia a młodzież, religia a mechanizmy adaptacyjne, religia a cenzura polityczna, religia a moralność, religia a odkrywanie sensu, religia a osoby niepełnosprawne, religia a polskie kino, religia a kultury europejskie, religia a wyzwania współczesności, religia a postawa wobec pracy, religia a nowa duchowość; religia a różnorodność kulturowa; religia a małżeństwo w Japonii; religia a idealizacja rzeczywistości.

Odniesiono się do koncepcji religijnych i religijno-politycznych Jana Pawła II (pośmiertne role papieskie); św. Faustyny Kowalskiej (cisza wspólnot kontemplacyjnych w świetle „Dzienniczka”), Maxa Webera i Michaela Novaka (etyka protestancka i jej katolicka korekta), Mirce’a Eliade (tantryczne inspiracje teorii mitu); Leszka Kołakowskiego (koncepcja sekularyzacji); Jacoba Taubesa i Slavoja Žižka (interpretacje Listu do Rzymian); Iwana Franki (badania ludoznawcze a refleksja religioznawcza); Mariana Ruseckiego (istota i geneza religii); Alberta Einsteina (kwestia religijności tego uczonego); Adama Mickiewicza (Chrystus i Polska); Carla G. Junga (katolicyzm i protestantyzm); Jerzego Grotowskiego (teatr–misterium); Mary Baker Eddy (ruch Chrześcijańskiej Nauki); Luc Ferry, André Comte-Sponville (francuska duchowość ateistyczna); Abrahama Maslowa (teoria potrzeb a religijne eventy); Wisławy Szymborskiej (duchowość człowieka „epoki świeckiej”); Tomáša Halika („o Bogu, który tańczy”); Wincentego Lutosławskiego i Hiramusa Butlera (wzajemna korespondencja); Hilmy af Klint (ezoteryczne inspiracje); Janiny Kraupe (ezoteryczne zwierciadło); Duane’a Elgina (żywy wszechświat); Czesława Miłosza (koncepcja neomanicheizmu).

Na szczególną uwagę zasługuje sekcja „*Religia a polityka*”, do której zgłoszono najwięcej referatów. Tematy wygłoszone w tej sekcji można podzielić na cztery grupy:

- zagadnienia ogólne;
- życie społeczno-polityczne a religia katolicka;
- religijny kontekst życia społeczno-politycznego wybranych krajów i kontynentów;

- koncepcje współczesnych myślicieli na temat relacji pomiędzy religią a polityką.

Jeśli chodzi o zagadnienia ogólne to przedmiotem obrad były takie problemy, jak: sekularyzacja, syjonizm religijny, model środkowoeuropejski religii w sferze publicznej, religia a demokracja i tożsamość, zróżnicowanie religijne a współczesny pluralizm, finansowanie kościołów ze środków publicznych, przypadki obrazy uczuć religijnych, politologia religii, religia a geopolityka, liberalna polityka religijna, religia i laicyzm, przyszłość świata bez religii, polityka Unii Europejskiej wobec religii, współczesna narracja religijna, sukcesja teokratyczna, filozofia prawa a fanatyzm religijny, imigracja a różnorodność religijna, relacje pomiędzy wojną, polityką a religią, transformacja konfliktu a pokój, religia, polityka i prawo, projekt racjonalizacji religii, religia a fundamentalizm, konflikty religijne, ubój rytualny a polskie prawo, rozdział kościoła od państwa.

W referatach odnoszących się do religii katolickiej poruszono następujące zagadnienia: katolicko-prawosławny dialog ekumeniczny; polsko-rosyjski dialog ekumeniczny i polityczny; ustawy o związkach partnerskich; konkordat; nauczanie religii w szkole; spór o in vitro; polska demokracja po śmierci Jana Pawła II; dekada lat osiemdziesiątych w PRL a ustawowe regulacje państwo – Kościół; polityk – chrześcijanin według Benedykta XV; Millenium w przekazie „Tygodnika Powszechnego”; dyplomacja watykańska; Kościół a ruchy ekologiczne; teologia demokratycznego kapitalizmu; integracja europejska a Konferencja Kościołów Europejskich i Konferencja Biskupów Unii Europejskich; encyklika „*Centesimus Annus*” a kapitalizm; relacje pomiędzy państwem, Kościołem a racją stanu RP według współczesnych polskich ugrupowań lewicowych i liberalnych.

Zreferowano problemy religijne na zachodniej Ukrainie i w Republice Portugalskiej w latach 1910–1926. Odniesiono się do związku pomiędzy wyborami prezydenckimi a religią w Brazylii. Opisano także sytuację Kościoła Katolickiego w Turcji i w Kazachstanie oraz w państwie totalitarnym, na przykładzie Polski w latach 1945–1956. Omówiono islamofobię w Europie i politykę wobec imigrantów muzułmańskich w Wielkiej Brytanii, zjawisko francuskich dżihadystów, a także związek religii z przywództwem państwowym w Federacji Rosyjskiej. Przedstawiono początki rewolucji islamskiej w Iranie oraz relacje pomiędzy polityką a Eko-Kościółem w USA.

W referatach przywołano koncepcje Finnisza, Habermasa i Rawlsa (religia a rozum publiczny), Seneki i Frankla („nieuświadomiony Bóg”).

Omówiono myśl Immanuela Kanta i Władysława Kozłowskiego, Ibn Adb al – Wahhaba, Nancy'ego, Chestertona i ks. Romana Zelka. Przypomniano teorie Charlesa Taylora (świeckość państwa, konfesyjność społeczeństwa) oraz myśl Ayn Rand (pozycja religii w libertarianizmie).

Obecnie do najbardziej wpływowych przeobrażeń społeczno-politycznych, które przekształcają współczesną religijność, należy zaliczyć komercjalizację i konsumowanie religii. Jednak temu zagadnieniu poświęcono tylko jeden wykład: „*Medialno-popkulturowe „wariacje” sacrum*” (dr Ewa Stachowska, Uniwersytet Warszawski). Wykorzystywanie narzędzi marketingowych do przekazu religijnego spowodowały iż religia, Bóg i Kościół stały się jednym z wielu produktów na sprzedaż, w wielu przypadkach produktem trywialnym. Tematem popkulturowych „wariacji” sacrum są najczęściej wątki świąteczne: Boże Narodzenie oraz Wielkanoc. I tak jedna z reklam przedstawiła Świętą Rodzinę: Maryję, Józefa i Dzieciątka Jezus w odzieży słynnych projektantów mody. Z kolei brytyjska organizacja „*Churches Advertising Networ*,” zrzeszająca specjalistów od marketingu i reklamy, stara się zwrócić uwagę na fakt, iż święta religijne to nie komercja. Proponuje zatem przekaz reklamowy, informujący o religijnej istocie przeżywanych świąt. Należy dodać, że również chrześcijanie sięgają po reklamę religijną, która stała się jedną z dróg ponowoczesnej ewangelizacji. Jednak tu sacrum, operując kategorią szoku, miesza się z profanum.

Obok komercjalizacji i konsumowania sacrum współczesnym zjawiskiem, przeobrażającym współczesną religijność, jest utrata tożsamości, która jest obecnie płynna, przygodna, zależna od kontekstu. Wspomniane zjawisko odsyła do kwestii pluralizmu, wieloznaczności, niejednoznaczności. Człowiek zwątpił w poznawcze możliwości rozumu i w związku z tym nie poszukuje prawdy i pewności, czyli logosu. Kondycja intelektualna i duchowa współczesnego człowieka nie jest logocentryczna, lecz paralogiczna. Stąd „ogniskową” współczesnej rzeczywistości jest pluralizm. Świat pluralistyczny przypomina zaś kłęczę lub labirynt, czyli miejsce, w którym traci się grunt pod nogami i odczuwa niepewność z braku obiektywnych wskazówek, zasad i reguł, ułatwiających wybór oferowanych prawd subiektywnych. W wieloreligijnym pluralistycznym świecie również chrześcijaństwo poszukuje swej tożsamości. Zagadnienie tożsamości religijnej zostało poruszone w kilku referatach: o tożsamości religijnej; wieloreligijnej; chrześcijańskiej; o relacji pomiędzy tożsamością kaszubską a religią oraz o tożsamości rodzimowierstwa słowiańskiego.

Problem tożsamości chrześcijańskiej odsyła do tematu dekonstrukcji. Ten związek został ukazany w referacie „*Dekonstrukcja logosu jako zagrożenie życia religijnego. Perspektywa metafizyczno-pedagogiczna*” (dr Dorota Łażewska, Wyższa Szkoła Gospodarki Euroregionalnej im. Alcide De Gasperi w Józefowie k/Otwocka). Dekonstrukcja jest współczesnym sposobem myślenia zaburzającym wszelką tożsamość, w tym tożsamość chrześcijańską. Można uznać, iż niepewność chrześcijan co do swej tożsamości jest efektem działania dekonstrukcji. Strategia ta, przy pomocy właściwych sobie metod, wprowadza umysł w stan niepewności – dekonstruuje logos. Sytuację braku pewności można jednak lepiej zrozumieć, zestawiając dekonstrukcję z takimi postawami myślowymi, jak dogmatyzm i nihilizm. Mianownikiem jest tu pewność co do istnienia lub nieistnienia prawdy. Tak więc nihilista jest pewny, że nie ma pewności. Dogmatyk zaś ma pewność, że pewność istnieje. (Breczko, 2007, s. 347–348). Natomiast w przypadku dekonstrukcyjnego sposobu myślenia „nigdy nie jesteśmy w stanie zacisnąć pięści na [jakimkolwiek] znaczeniu” (Burzyńska, 2001, s. 470). Dlatego też dekonstrukcyjny tok myślenia przebiega następująco: prawda „nie została dotąd odkryta i nie jest na pewno nam niedostępna. Nie jest na pewno nam dostępna, ale też nie jest na pewno nam niedostępna” (Breczko, 2007, s. 347). Dekonstrukcyjny sposób myślenia zagraża katolickiej teorii i praktyce życia religijnego ponieważ „chrześcijaństwo od samego początku rozumiało siebie jako religię Logosu, [czyli] religię według rozumu” (Ratzinger, 2005, s. 65, 67). Osłabienie rozumu (pewności), czyli logosu oznacza zatem osłabienie, a nawet zanik życia chrześcijańskiego (życia wiary). Współczesny chrześcijanin nie rozumie zatem kim jest Bóg i jaką treść posiada fakt Wcieleń i Zmartwychwstania Chrystusa. Dekonstrukcja stanowi więc wyzwanie dla pedagogiki religii, której pierwszorzędnym działaniem powinno być wychowanie integralne, w tym usprawnienie intelektu w nabywaniu wiedzy i mądrości, ale najpierw – ochrona przed szkodliwym wpływem dekonstrukcyjnego sposobu myślenia.

Podsumowując tematykę kongresowych obrad można zauważyć, iż kształt religijności świadczy o intelektualnej, moralnej oraz duchowej kondycji człowieka, który jest przecież z natury bytem religijnym (*homo religiosus*). Religijność jest swoistym genotypem człowieka. Pod wpływem procesu wychowania oraz środowiska kulturowego owa genotypiczna religijność wyraża się na wiele sposobów, przekształca i reorganizuje, przybierając postać różnorodnych form duchowości (Nowak, 2003, s. 144–145). Tak więc człowiek może oddawać kult narodowi, ludzkości,

przyrodzie, nauce, sztuce, a nawet samemu sobie. W żadnej epoce nie należy zatem mówić o schyłku lub zaniku religijności. IV Międzynarodowy Kongres Religioznawczy w Gdyni był zatem de facto kongresem antropologicznym.

Kolejny, czyli V Międzynarodowy Kongres Religioznawczy, odbędzie się w 2017 roku na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu.

REFERENCES

- Breczko, J. (2007). *Dwa tysiące sześćsetletni poród. Zmierzch czy świt filozofii?*. „Sofia” nr 7, Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich, ss. 345–352.
- Burzyńska, A. (2001). *Dekonstrukcja i interpretacja*, Kraków: Universitas.
- Nowak, A. J. (2003). *Homo religiosus. Studium porównawczo-krytyczne*, Lublin: Wydawnictwo KUL.
- Ratzinger, J. (2005). *Europa Benedykta w kryzysie kultur*. Częstochowa: Edycja św. Pawła.